

Waar verbind je je aan?

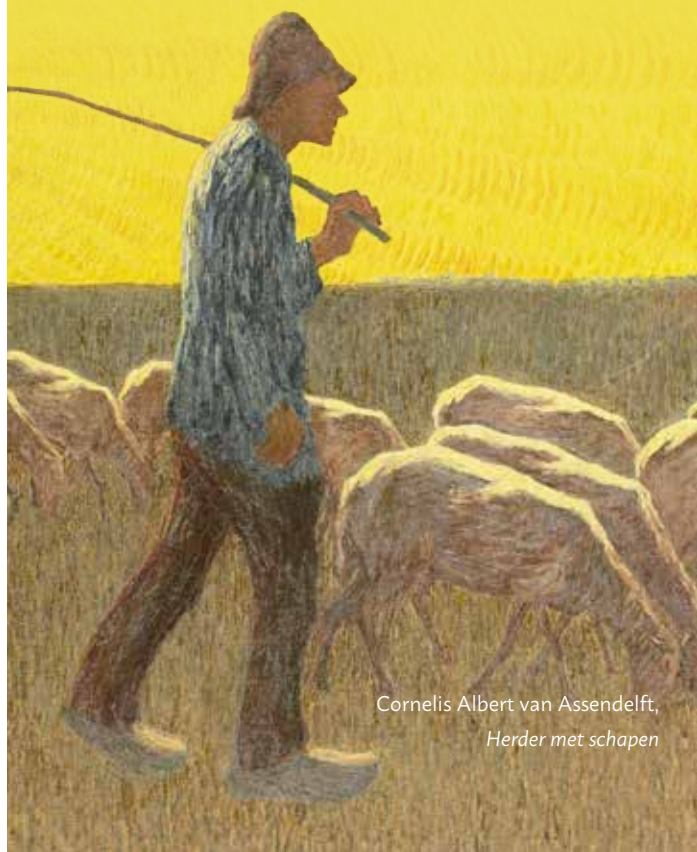
De Werkgroep Toekomstige Kerkorde stelt een nieuw ondertekeningsformulier voor aan de generale synode van Goes, met het oog op de fusiekerk van GKv en NGK. Hoe moeten we dat formulier beoordelen en waarderen?

Ondertekeningsformulier

Waar komt het ondertekeningsformulier voor predikanten en ouderlingen vandaan? De kerken van de Reformatie in ons land volstonden eerst met het ondertekenen van de Heidelbergse Catechismus en de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Daarmee bekrachtigden predikanten en ouderlingen hun 'eendrachtigheid in de leer'.¹ Al snel kwam er behoefte aan een omschrijving van wat het inhield om de geloofsbelijdenis te onderschrijven. Wat belooft je eigenlijk als je je handtekening zet onder de aangenomen belijdenisgeschriften? Met name de strijd met de remonstranten en hun voorlopers, die de binding aan de aangenomen belijdenissen problematiseerden, maakte dit noodzakelijk.²

De synode van Dordrecht (1618-1619) stelde uit verschillende bestaande formulieren een ondertekeningsformulier op dat kerkbreed gebruikt zou moeten worden. Dat formulier is gebruikt in de Gereformeerde Kerk tot 1816. In dat jaar werd een nieuw formulier ingevoerd, waarin de binding aan de belijdenis van de kerk dubbelzinnig werd gemaakt. Dat had als achtergrond dat veel predikanten waren weggegroeid van de gereformeerde leer en die niet meer onverkort wilden uitdragen. Vooral de Dordtse Leerregels moesten het daarbij ontgelden.³ De afgescheiden kerken namen na 1834 het Dordtse ondertekeningsformulier weer in gebruik, en dat is (met taalkundige wijzigingen) in gebruik geweest in de GKv tot 2014. Op de synode van Ede is een nieuw bindingsformulier aangenomen.⁴

De werkgroep die de nieuwe kerkorde voor de fusie van NGK en GKv voorbereidt, heeft het nodig gevonden weer een nieuw ondertekeningsformulier vast te stellen. Nog altijd zeggen de genoemde kerken te willen staan in de lijn van de Reformatie. Daarom wil ik in dit artikel het nieuwe ondertekeningsformulier vergelijken met het formulier dat door de synode van Dordrecht werd aangenomen. Welke verschillen vallen op, en wat

Cornelis Albert van Assendelft,
Herder met schapen

Verbindingsformulier NGK-GKv

Bij de verkondiging en het kerkelijk onderwijs beloof ik mij te houden aan de leer van de Bijbel. Daarbij zal ik mijn spreken steeds toetsen aan het belijden van de kerk zoals dat beschreven is in haar belijdenisgeschriften. Wanneer een daartoe bevoegde kerkelijke vergadering mij vraagt om me over mijn opvattingen te verantwoorden, ben ik daartoe altijd bereid. Ik beloof me te gedragen naar het oordeel van de kerkelijke vergadering, ook wanneer ik daartegen beroep instel. Zo wil ik mij laten leiden door de Geest van God en de gemeente voorgaan in de gehoorzaamheid aan het evangelie van Christus.

zouden die verschillen kunnen zeggen over de manier waarop onze kerken met de leer van Gods Woord omgaan?

Verhouding tussen Schrift en belijdenis

In het Dordtse ondertekeningsformulier verklaart een ambtsdrager dat hij er van harte van overtuigd is dat 'alle artikelen en stukken der leer' van de belijdenisgeschriften van de Gereformeerde Kerken 'in alles overeenkomen met Gods Woord'. De aangenomen belijdenisgeschriften zijn natuurlijk door mensen geschreven. Het had ook anders gekund. Ze dragen de sporen van hun tijd. Dat is allemaal waar. Maar tegelijk spreek je uit: deze geschriften spreken betrouwbaar na wat Gods Woord ons leert. En dáárom hebben ze in al hun onderdelen bindend gezag voor voorgangers en ouderlingen.

Waarom koos de synode van Dordrecht voor deze formulering? Omdat de remonstranten indertijd een voorbehoud maakten. Vaak ondertekenden ze de belijdenisgeschriften wel, maar zij hielden een innerlijke reserve. In feite stemden ze in met de belijdenis voor zover die naar hun mening met hun opvattingen over de leer van de Bijbel overeenkwam. Maar ze kwamen niet voor de dag met *concrete bezwaren*, en stelden die niet in de kerkelijke weg aan de orde.⁵ Ondertussen onderwezen ze hun eigen meningen wel en brachten ze de kerk ermee in beroering. Daarom stelde de Dordtse synode dat een voorganger moet uitspreken dat alle 'artikelen en stukken' van de belijdenissen geheel met Gods Woord overeenstemmen.

Ik zie deze formulering niet meer terugkomen in het nieuwe ondertekeningsformulier. De predikant belooft dat hij zich houdt aan de leer van de Bijbel, maar of de belijdenisgeschriften in al hun delen deze leer van de Bijbel naspreken, wordt in het midden gelaten. Daarmee laat men in het midden wat de *normatieve status* van de belijdenis is. De ondertekenaar belooft nu wel dat hij zijn eigen spreken zal toetsen aan het belijden van de kerk. Maar wat garandeert dat? Als je tot de conclusie komt dat jouw spreken niet overeenkomt met het belijden van de kerk, kun je nog altijd zeggen: Ja, maar ik verkondig wel de leer van de Bijbel (zoals jij die ziet). En omdat niet helder wordt gemaakt of die belijdenis in al zijn delen Gods Woord naspreekt, heb je ook het recht om dit te zeggen. Dit nieuwe ondertekeningsformulier ondervangt niet de aloude remonstrantse truc, maar schiept er opnieuw ruimte voor. Om het ronduit te zeggen: wie dit formulier ondertekent, belooft niet langer de leer van de gereformeerde kerken uit te dragen omdat het de leer van Gods Woord is.

Hartelijke binding aan de belijdenis

In het Dordtse ondertekeningsformulier verklaart de ondertekenaar 'oprecht en in goede consciëntie voor de Heere (...) dat wij van harte gevoelen en geloven dat alle artikelen en stukken der leer' in de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Catechismus en de Dordtse Leerregels 'in alles met Gods Woord overeenkomen'. Een predikant of ouderling spreekt dus uit als zijn *persoonlijke geloofsovertuiging* dat de belijdenisgeschriften van de kerk inhoudelijk helemaal overeenkomen met de leer van Gods Woord.

- 1 M. Bouwman, *Kerkrecht II*, Kampen, Kok, 1934, p. 567.
- 2 M. Bouwman, *Kerkrecht II*, p. 566-570.
- 3 Opvallend is dat vandaag opnieuw de Dordtse Leerregels in geding zijn, zelfs zo dat uit de kerken de vraag kwam of die niet geschrapt konden worden uit de formulieren van eenheid. De Werkgroep Toekomstige Kerkorde (WTK) wees dit voorstel af maar stelde wel dat het goed is als de 'systematiek' van de belijdenisgeschriften, met name de DL, in de verenigde kerk bediscussieerd wordt. Het is namelijk schadelijk voor het functioneren van de belijdenisgeschriften als hun inhoud (dit gaat verder dan systematiek!) niet ter discussie mag worden gesteld, aldus de werkgroep. Echter, volgens gereformeerd kerkrecht kun je de belijdenis alleen ter discussie stellen als je eerst op grond van de Schrift aangeeft wat niet klopt of verbetering behoeft. Maar daarover spreekt het rapport niet (WTK, *Interactieve tekst met toelichting op de nieuwe KO*, aug. 2020, p. 7).
- 4 Hierover is eerder geschreven door J.W. van der Jagt in *Nader Bekeken*, jrg. 21, nr. 3, mrt. 2014: 'Verlegen ambtsdragers, veilige kerken.'
- 5 Uiteindelijk, daartoe gedrongen, wel op de synode van Dordrecht. Zie hierover bijv. W. van 't Spijker e.a., *De synode van Dordrecht in 1618-1619*, Houten, Den Hertog, 1994, p. 108-112.

In dit nieuwe verbindingsformulier wordt het uitspreken van die persoonlijke overtuiging helemaal losgelaten. De commissie zegt dat er zelfs expliciet bij: 'Het ontwerp vraagt de ondertekenaar verder niet naar zijn persoonlijke overtuiging. Hij hoeft niet bij voorbaat enthousiast te zijn over elk aspect en elke zinswending in de belijdenis. Maar hij moet wel erkennen dat dit het kader is waarin hij functioneert. Hij moet zich gedragen als kerkelijk ambtsdrager, met respect voor de belijdenis van de kerk.'⁶

Ik vind dit een merkwaardige uitspraak. Toen de ondertekenaar openbare belijdenis van zijn geloof deed, sprak hij voor God en zijn gemeente uit dat 'de leer die hier in de christelijke kerk geleerd wordt, de ware en volkomen leer van de verlossing is'. De leer waarbij hij wilde blijven in leven en sterven. Een persoonlijke geloofsbelijdenis. Maar als hij gaat beloven deze leer zelf te onderwijzen als oudste in Christus' gemeente, mag hij daarbij ineens persoonlijke reserve hebben.⁷ Hij hoeft er niet bij voorbaat enthousiast over te zijn. Als hij in zijn kerkelijk functioneren zijn spreken maar steeds toetst aan het belijden van de kerk. Maar kennelijk mag de ondertekenaar best vinden dat de belijdenisgeschriften niet in alles met Gods Woord overeenkomen. De belijdenis wordt zo een soort reglement waarvoor je respect moet hebben, waarvan je af en toe moet checken of je er niet (te veel) van afwijkt, omdat je nu eenmaal functioneert in het bedrijf dat gereformeerde kerk heet. Maar het is niet meer de verwoording van ons persoonlijk geloof, waar wij in navolging van onze voorouders 'goed en bloed' voor zouden willen geven (vgl. Mat. 10:24-33).⁸ Deze formele binding aan de belijdenis is de doodsteek voor de trouwe uitoefening van het ambt van herder in de gemeente van Christus.⁹ Want alleen wanneer iemand in zijn *geweten* overtuigd is dat de leer van de kerk de leer van Gods Woord is, zal hij zichzelf voluit kunnen geven om de gemeente bij die leer te bewaren.¹⁰

Dwalingen bestrijden

In het Dordtse ondertekeningsformulier belooft een predikant deze leer niet alleen te zullen uitdragen, maar ook 'alle dwalingen die daartegen strijden (...) te verwerpen (...), te zullen tegenstaan, weerleggen en helpen weren'. Dit is een opdracht die door heel het Nieuwe Testament heen klinkt (Mat. 7:15; 1 Tim. 1:3; 2 Tim. 4:2-3; Tit. 1:9; 2 Joh. :10). En de Here Jezus ging ons erin voor toen Hij vanuit de Schrift de duivel weersprak tijdens zijn verzoeking in de woestijn. Het is een verleiding voor een predikant om de confrontatie met dwaalleer maar niet aan te gaan. Het brengt onherroepelijk lijden met

zich mee. Toch hoort deze taak onlosmakelijk bij het onderwijs in de gezonde leer. Want als de waarheid van Gods Woord in de kerk openlijk tegengesproken mag worden, dan wordt die waarheid automatisch tot een mening. Het gezag ervan wordt ondergraven. En dat is de manier waarop de duivel eraan werkt om de leer van Gods Woord de kerk uit te krijgen.¹¹ De dwaling is een gezwel dat het hele lichaam kapotmaakt als het niet bestreden wordt. Waarom is de expliciete belofte om ook dwalingen te bestrijden uit dit formulier gehaald, terwijl het een opdracht is die Christus' apostelen zelf aan de oudsten van de gemeente gegeven hebben? En gezien het feit dat de belijdenis bij velen onbekend en onbemind is, lijkt me dit ook nodiger dan ooit. Of durven we in een post-modern klimaat niet meer te spreken over de tegenstelling tussen waarheid en leugen?

Twijfels openlijk leren?

In het Dordtse ondertekeningsformulier belooft de ondertekenaar dat hij, als hij bedenkings zou krijgen tegen een onderdeel van de leer (het Dordtse formulier gaat ervan uit dat je die dus niet hebt als je de belijdenis ondertekent), die niet 'openlijk of heimelijk (bedekt) zal voorstellen, drijven, preken of schrijven'. Als hij eraan twijfelt of de inhoud van de belijdenis van de kerk in overeenstemming is met Gods Woord, dan zal hij die twijfels allereerst voorleggen aan zijn kerkenraad en daarna eventueel aan meerdere vergaderingen, om door deze vergaderingen onderzocht te worden en eventueel verder onderwezen. En hij zal zich aan het oordeel van deze vergaderingen onderwerpen, hoewel hij natuurlijk in de kerkelijke weg wel beroep mag instellen tegen dat oordeel. Want het is mogelijk dat de kerken er in hun oordeel naast zitten en de betreffende predikant wel degelijk een punt heeft.

Waarom stond deze belofte in het ondertekeningsformulier?

Om de kerken te beschermen tegen eigenzinnigheid van predikanten. Deze belofte wordt in het nieuwe formulier niet meer gedaan. In principe verbiedt dit formulier een predikant niet de belijdenis publiek ter discussie te stellen, met alle verwarring die dat voor de gemeente tot gevolg heeft. Is dat soms geen groot risico meer voor ons?

Overigens, de genoemde belofte was ook bedoeld voor de predikant zelf. Het is niet goed voor hem als ambtsdrager als hij met zijn twijfels blijft rondlopen. Want dat zal de kracht van zijn onderwijs schaden. Daarom moet hij zijn twijfels voorleggen aan kerkelijke vergaderingen. Van hen mag hij verwachten dat ze hem duidelijker laten zien hoe de belijdenis

inderdaad de Schrift naspreekt, zodat hij weer met overtuiging verder kan. Maar ik vraag me af in hoeverre het hebben van twijfels bij de inhoud van de gereformeerde belijdenis nog wordt gezien als een *zwakheid* die overwonnen moet worden.

Slot

In deze bijdrage ging het over het nieuwe verbindingsformulier voor predikanten op zichzelf. Maar we moeten ook bedenken tegen welke achtergrond dit nieuwe verbindingsformulier is gemaakt. In de kerken is in de praktijk al sprake van afwijking van de belijdenis. Daarbij wordt de inhoud van de belijdenisgeschriften steeds onbekender, mede als gevolg van veranderingen in de catechese en het verdwijnen van de catechismusprediking. Het niet willen ondertekenen van de belijdenis door ambtsdragers wordt in de praktijk verdragen. In plaats van deze praktijk af te keuren en te willen veranderen, wordt de vlucht naar voren genomen en is een commissie 'nieuw belijden' ingesteld. In déze context wordt een nieuw bindingsformulier voorgesteld. Ik concludeer dat dit bindingsformulier deze ontwikkelingen in NGK en GKv niet helpt keren, en predikanten niet stimuleert om de gereformeerde leer van harte uit te dragen en te verdedigen.¹² ■

6 Werkgroep Toekomstige Kerkorde, Toelichting 1 – interactieve tekst augustus 2020, p. 10.

7 Ik schrijf hier 'oudste', maar het ondertekeningsformulier is eigenlijk alleen bedoeld voor predikanten. De voorgestelde nieuwe kerkorde eist niet meer van ouderlingen en diakenen dit formulier te ondertekenen. Ds. R.P. Heij heeft op de gezamenlijke vergadering van synode en LV van 25 september 2021 het voorstel ingediend om ouderlingen (en in het verlengde daarvan ook de diakenen) wel te laten ondertekenen, omdat zij immers moeten toezien op de verkondiging. Dit amendement is echter niet aangenomen door de vergadering, maar wordt slechts 'meegenomen' door de WTK.

8 Denk hier aan Guido de Brès, de opsteller van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, die vanwege het vasthouden en uitdragen van de gereformeerde leer gevangen werd gezet en ter dood veroordeeld.

9 In het gesprek met de NGK is de GKv vaak verweten dat hun visie op de binding aan de belijdenis formeel was. Volgens mij is dit formulier nu een typisch voorbeeld van een formele binding aan de belijdenis.

10 Jacobus Trigland, De recht-gematigde christen (in hedendaagse spelling overgezet door J. Koutstaal, naar de uitgave van 1615), Zwijndrecht, Van den Berg, 1983, p. 43: 'Wat een ieder in consciëntie oordeelt de waarheid te zijn, dat zal hij aan anderen willen onderwijzen en meedelen.'

11 Jacobus Trigland, De recht-gematigde christen, p. 37-38.

12 Met dank aan ds. Harry Wendt en Fennand Bakker, student theologie in Kampen, voor hun commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

**De belijdenis wordt
zo een soort reglement
waarvan je af en toe
moet checken of je
er niet (te veel) van
afwijkt, omdat je nu
eenmaal functioneert
in het bedrijf dat
gereformeerde
kerk heet**

